7. Khairia, L. (2025). Impact of Exercise Physiology on Hematological Parameters: Insights into Sports Hematology from a Libyan Cohort. *Alqalam Journal of Medical and Applied Sciences*, 8(4), 2244–2249. https://doi.org/10.54361/ajmas.258422

8. Mancera-Soto, E. M., Chamorro-Acosta, M. L., Ramos-Caballero, D. M., Torrella, J. R., Cristancho-Mejía, E. (2022). Effect of hypobaric hypoxia on hematological parameters related to oxygen transport, blood volume and oxygen consumption in adolescent endurance-training athletes. *Journal of Exercise Science and Fitness*, 20(4), 391–399. https://doi.org/10.1016/j.jesf.2022.10.003

9. Moges, T., Dhamodharan, M., Gebretensay, M., Kiflu, A., Kentiba, E. (2024). Effects of Altitude training on Ethiopian endurance athletes recovery heart rate and hematological variables. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 28(3), 213–221. https://doi.org/10.15561/26649837.2024.0306

10. Nogal, B., Vinogradova, S., Jorge, M., Torkamani, A., Fabian, P., Blander G. (2023). Dose response of running on blood biomarkers of wellness in generally healthy individuals. *PLoS ONE*, 18(11), e0293631. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0293631

11. Nummela, A., Eronen, T., Koponen, A., Heikki, T., Juha, E. P. (2021). Variability in hemoglobin mass response to altitude training camps. *Scand J Med \& Sci Sport*, 31, 44–51. https://doi.org/10.1111/sms.13804

12. Osman, D. A., Elassal, M. I., Hamada, H. A., Hamza, R., Zakaria, H. M., Alwhaibi, R., Abdelsamea, G. A. (2024). Hematological and iron status in aerobic vs. anaerobic female athletes: an observational study. *Front. Sports Act,* 6, 1453254. https://doi.org/10.3389/fspor.2024.1453254

13. Sitkowski, D., Klusiewicz, A., Pokrywka, A., Jankowski, W., Malczewska-Lenczowska, J. (2023). Relationships between changes in hematological adaptations and exercise capacity in Olympic rowers after a period of reduced training loads. *J. Hum. Kinet.,* 86, 155. https://doi.org/10.5114/jhk/159463

14. Teległów, A., Marchewka, J., Tota, Ł. et al. (2022) Changes in blood rheological properties and biochemical markers after participation in the XTERRA Poland triathlon competition. *Sci Rep* 12, 3349. https://doi.org/10.1038/s41598-022-07240-1

15. Worku Angasu, N., Bekele Tola, Z.,Taddese, A. (2025). The impact of a 6-week strength training program on physiological and hematological metrics in elite Ethiopian middle- to long-distance runners. *Journal of Human Sport and Exercise,* 20(3), 808–820. DOI: https://doi.org/10.55860/kqe3k378

Стаття надішла до редакції / Received 17.04.2026
Прийнята до друку / Accepted 15.05.2026
Опубліковано / Published 29.05.2026

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.05(205).27

Стороженко С. М.,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
https://orcid.org/0000-0003-4695-3432
Губа А. В.
доктор педагогічних наук, професор
https://orcid.org/0000-0002-4075-1891
Ковтунова Л. Ю.,
кандидат юридичних наук, викладач
Харківська державна академія фізичної культури
Харків, Україна
https://orcid.org/0009-0004-7977-6617

МАСОВИЙ СПОРТ І ДЮСШ В УКРАЇНІ: ВІД РАДЯНСЬКОЇ МОДЕЛІ ДО СУЧАСНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ

У статті досліджено трансформацію моделі масового спорту та діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ) в Україні в контексті переходу від радянської централізованої системи до сучасних європейсько орієнтованих підходів. Проаналізовано історичні передумови формування напрямку масового спорту, інституційні новації, сучасні практики організації аматорських програм та запропоновано зміни у нормативно-правовому забезпеченні системних занять фізичною культурою і спортом. Визначено ключові проблеми функціонування ДЮСШ, зокрема з урахуванням узагальненого дослідження Комітету Верховної Ради України з питань молоді і спорту, та окреслено напрями оновлення інституцій у формуванні доступного середовища для фізичної активності дітей і молоді в умовах децентралізації й європейської інтеграції. Одержані результати дозволяють сформулювати цілісний підхід та визначити пріоритетні орієнтири модернізації системних занять фізичною культурою і спортом й діяльності ДЮСШ в сучасних умовах.

Ключові слова: *масовий спорт, аматорський спорт, ДЮСШ, спортивна політика, системні заняття фізичною культурою, спорт для всіх, реформи, молодь.*

Storozhenko Serhii, Huba Anatolii, Kovtunova Larysa. Mass Sport and Children and Youth Sports Schools (CYSS) in Ukraine: From the Soviet Model to Contemporary Development Strategies.

The article examines the transformation of the model of mass sport and the activities of Children and Youth Sports Schools (CYSS) in Ukraine in the context of the transition from the Soviet centralised system to modern, European-oriented approaches. The historical prerequisites for the formation of the amateur sport sector, institutional innovations, and contemporary practices of organising mass programmes are analysed, and changes to the regulatory and legal framework for systematic physical activity are proposed. The key problems in the functioning of CYSS are identified, in particular taking into account a generalised study by the Verkhovna Rada of Ukraine Committee on Youth and Sports, and the directions for updating these institutions in creating an accessible environment for physical activity among children and youth under conditions of decentralisation and European integration are outlined. The results obtained make it possible to formulate an integrated approach and to identify priority guidelines for the modernisation of mass sport and the activities of CYSS in the present context.

Keywords: *mass sport, amateur sport, CYSS, sport policy, systematic physical education classes, sport for all, reforms, youth.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Модель масового спорту та діяльність ДЮСШ в Україні історично сформувалися під впливом радянської централізованої системи, орієнтованої передусім на підготовку спортивного резерву. У фізкультурно-спортивному русі радянського періоду серед нових пріоритетів з'явилося залучення до занять спортом широких верств населення та прагнення досягти високих спортивних результатів [5; 15].

В умовах європейської інтеграції, децентралізації та реформування спортивної галузі така модель уже не повною мірою відповідає сучасним вимогам до загальної рухової активності, інклюзивності, доступності та реабілітаційної спрямованості фізкультурно-спортивної діяльності [1; 3; 4; 10; 14].

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року і нові законодавчі ініціативи Міністерства молоді та спорту України, зокрема проєкт Закону України «Про спорт», а також Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року від 04 листопада 2020 року, Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2030 року від 30 травня 2025 року декларують пріоритет «спорту для всіх», оновлення управлінської архітектури та розширення ролі місцевих громад. 24 грудня 2025 року Кабінет Міністрів України схвалив проєкт розпорядження про затвердження зазначеної програми. Дані правового моніторингу цільового дослідження ефективності реалізації окремих положень вказаного Закону, які регулюють діяльність спортивних клубів та дитячо-юнацьких спортивних шкіл в Україні, ініційованого та проведеного Комітетом Верховної Ради України з питань молоді і спорту протягом березня–травня 2025 року, свідчать про наявність проблем інфраструктури, фінансування і менеджменту ДЮСШ, що стримує виконання їх сучасної соціальної місії.

Паралельно зростає роль спортивних клубів, центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» та новоствореної Агенції учнівського, студентського та масового спорту України, що пропонують нові формати участі різних груп населення у спорті (зокрема діяльність академії ФК «Металіст 1925») [6;]. Наукові праці вказують на необхідність стратегічного оновлення системи підготовки дітей і молоді, розвитку масових програм і зміцнення спортивної культури суспільства [3; 10; 13; 16].

Тому науково-практична проблема полягає у визначенні ключових трансформацій масового спорту та ДЮСШ, а також у розробленні цілісної моделі їх розвитку відповідно до сучасних викликів, законодавчих змін і європейських орієнтирів [13; 16].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку масового спорту й діяльності ДЮСШ відображені в широкому колі наукових та аналітичних джерел. Європейські орієнтири оновлення системи фізичної культури та масового спорту викладені у монографії під редакцією І. Маріонди, де підкреслено потребу переходу від традиційної моделі до сучасних інклюзивних практик і партнерської взаємодії держави та громад [1]. Це узгоджується з результатами дослідження Carl et al. (2023), присвяченого впровадженню концепції фізичної грамотності у європейській політиці, практиці та наукових підходах [10].

Історичні аспекти становлення української системи масового спорту, зокрема вплив радянського періоду на організацію фізкультурно-спортивної роботи, розкрито у працях О. Лаврут [5], С. Іващенка [11], Л. Таран та співавторів [15], а також А. Радовенчик [12]. Соціально-психологічний вимір масових процесів і феномен маси як об'єкта пізнання досліджено М. Слюсаревським [9]. Висновки цих авторів корелюють із міжнародним дослідженням *Sport system and policy in Ukraine* щодо трансформації спортивної політики України [13].

Значну увагу науковці приділяють педагогічним та оздоровчим підходам. У роботах М. Дутчака [4] обґрунтовано парадигму оздоровчої рухової активності, а Г. Гончар [2] акцентує на ролі спортивно-масової та гурткової діяльності у формуванні здорового способу життя та соціалізації учнів. Питання організації масових спортивних заходів і показових виступів детально висвітлено у навчальному посібнику В. Товта, Н. Семаль та Е. Сивохопа [9]. Питання неоднозначності тлумачення та використання поняття «масовий спорт» також знайшло відображення у наукових працях В. Приходька [6]. Значення студентського спорту для формування спортивної культури молоді висвітлено у статті В. Шутєєва та співавторів [14], тоді як міжнародний погляд на стратегічний розвиток спорту в Україні подано у роботі М. Железняка та колег [16].

Правові й управлінські засади функціонування спортивних організацій розкриті у навчально-методичному посібнику С. Стороженка і Л. Ковтунової, де акцент зроблено на питаннях менеджменту та належного врядування організаційно-управлінської діяльності у сфері фізичної культури і спорту [8].

Важливим джерелом актуальної інформації є Узагальнення Комітету Верховної Ради України з питань молоді і спорту результатів проведеної оцінки ефективності реалізації окремих положень законодавства щодо розвитку

дитячого та дитячо-юнацького спорту в 2025 році, де окреслено стан інфраструктури, фінансування та кадрового потенціалу ДЮСШ, а також сформульовано рекомендації щодо їх модернізації.

Практичні підходи до організації масового спорту представлені на державному порталі «Sport for All».

Підготовка дітей і молоді потребує сучасних підходів, де поєднуються традиційна система тренування з інноваційними механізмами менеджменту й партнерства. Прикладом такої взаємодії є діяльність академії ФК «Металіст 1925», що демонструє можливості синергії між ДЮСШ, професійними структурами та місцевою громадою.

Наявні дослідження дозволяють окреслити історичну еволюцію моделі масового спорту, сучасні педагогічні підходи, правові умови та інституційні зміни у сфері ДЮСШ.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз трансформації моделі масового спорту та діяльності ДЮСШ в Україні — від радянської організаційної парадигми до сучасних стратегій розвитку. Для досягнення мети необхідно: з'ясувати історичні передумови формування системи; проаналізувати сучасні нормативно-правові та інституційні зміни; визначити ключові проблеми та напрями оновлення моделі масового спорту й ДЮСШ в умовах європейської інтеграції.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження спирається на комплексний підхід, що поєднує аналіз наукових праць, нормативно-правових документів і сучасних практик у сфері системних занять різних верств населення руховою активністю та діяльності ДЮСШ. Для з'ясування еволюції системи було проаналізовано історичні джерела, офіційні матеріали, законодавчі ініціативи, а також Узагальнення Комітету Верховної Ради України з питань молоді і спорту, що дозволило відстежити зміни в управлінні, підходах до підготовки дітей і молоді та організації спортивних програм.

Методична частина дослідження включає контент-аналіз наукової літератури, а також вивчення та узагальнення підходів до розвитку адаптивного спорту та діяльності ДЮСШ. Застосування логічного аналізу та систематизації дало можливість виокремити ключові проблеми, визначити актуальні тенденції та сформулювати напрями оновлення існуючої моделі масового спорту в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Радянська система масового спорту була масштабною та чітко структурованою, орієнтованою на широке залучення населення до фізкультурної активності. Незважаючи на значні досягнення у сфері фізичної культури СРСР існували певні недоліки та прорахунки. Так, після ухвалення Постанови ЦК КПРС і уряду СРСР «Про подальший підйом масової фізичної культури і спорту» в 1981 році було проведено реорганізацію добровільних спортивних товариств (ДСТ) у системі профспілок. Замість 33 ДСТ залишилося вісім: «Буревісник», «Водник», «Локомотив», «Спартак», «Труд», «Урожай» і деякі інші. Однак ці перетворення не покращили фізкультурно-оздоровчу та спортивно-масову роботу в системі профспілок. Відповідно до Постанови Президії ВЦРПС від 20.02.1987 року № 2-16 «Про заходи щодо вдосконалення керівництва фізкультурним рухом профспілок» було створено Всесоюзне добровільне фізкультурно-спортивне товариство (ВДФС), об'єднані всі ДСТ профспілок. Ця реструктуризація обернулася непередбачуваними результатами, було втрачено кадрові, матеріально-технічні ресурси тощо. Ще однією негативною рисою розвитку фізичної культури в радянський період була її ідеологічна спрямованість. Радянська система фізичної культури і спорту ґрунтувалася на централізованому управлінні, єдиних стандартах та тісній взаємодії спортивних організацій, освітніх закладів і підприємств. При цьому, важливою її складовою стала мережа дитячо-юнацьких спортивних шкіл, що забезпечувала доступ дітей до систематичних занять спортом, створювала умови для початкової спортивної спеціалізації та формувала резерв для спорту вищих досягнень.

Попри певну жорсткість підходів, така модель дозволяла підтримувати стабільність системи та забезпечувати масовість занять. Водночас її залежність від централізованого фінансування та обмежений простір для локальних ініціатив у майбутньому створили додаткові виклики після зміни суспільно-економічних умов.

Після проголошення незалежності Україна розпочала поступовий перехід від радянської моделі до більш відкритої та різноманітної системи спортивного напрямку. Економічні зміни 1990-х років позначилися на фінансуванні інфраструктури та спортивних шкіл, що потребувало адаптації організаційних механізмів. Попри труднощі, мережа ДЮСШ збереглася та стала основою для подальшої модернізації.

У 2000-х роках розвиток масового спорту почав набувати більшої системності: з'явилися цільові державні програми (наприклад, "Фізична культура — здоров'я нації", яка почала діяти на початку 2000-х), оновлено підходи до управління спортивними школами, посилилася роль місцевих громад. Децентралізація створила можливості для розвитку локальних проєктів, облаштування нових об'єктів та розширення партнерства із спортивними федераціями й клубами. Поступово поширилися такі сучасні форми активності, як вуличні спортивні майданчики, клубний спорт та масові фестивалі рухової культури.

Однак упродовж 2010–2020-х років упровадження нових підходів залишалося неоднаковим у різних регіонах. Реальні умови розвитку фізичної культури в громадах, стан інфраструктури, кадровий потенціал спортивних шкіл та рівень фінансування часто відставали від задекларованих цілей. Це сформувало низку системних викликів, які визначили потребу в подальшому реформуванні державної політики. Ці процеси окреслили як сильні сторони оновленої моделі, так і прогалини, що потребували чітких рішень на національному рівні.

Хоча трансформація відбувалася нерівномірно, загальна тенденція демонструє поступове формування гнучкішої, орієнтованої на потреби населення моделі спортивної сфери. Зміцнення ролі громад, поява нових форматів спортивної активності та зміна соціальних очікувань актуалізували необхідність уточнення самого поняття «масового спорту» та оновлення нормативних підходів, що його регламентують. Саме тому важливо розглянути, як законодавство визначає «спорт для всіх» сьогодні та яким чином сучасні нормативні акти окреслюють напрям подальшого розвитку.

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт», який на сьогодні є основним законодавчим актом у сфері фізичної культури і спорту, масовий спорт визначено як «спорт для всіх» — діяльність суб'єктів сфери фізичної

культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я. Це визначення підкреслює, що основним змістом масового спорту є не спортивний результат, а можливість кожної людини інтегрувати фізичну активність у повсякденне життя.

Проте реалії сучасності поступово розширюють це поняття. Масовий спорт на національному рівні дедалі частіше розглядається як важливий компонент суспільного розвитку: інструмент зміцнення громадського здоров'я, підвищення соціальної згуртованості та розширення можливостей для молоді. Відтак нормативна база у сфері фізичної культури вимагає більш комплексного підходу — від класичної фізкультурно-оздоровчої роботи до підтримки шкільного, студентського, клубного, аматорського спорту.

Останні законодавчі проєкти та ініціативи глави держави на національному рівні демонструють поступ до більш сучасного демократичного бачення спорту. Загальнонаціональна програма «Здорова Україна», яку ініціював Президент України в 2021 році, покликана зробити здоровий спосіб життя частиною українського менталітету, передбачає охоплення всіх вікових груп людей та має на меті зробити спорт доступним для всіх. Ключові елементи програми включають «Активні парки», нову концепцію фізкультури у школах та доступність спорту для всіх. Реформування державних програм, оновлення механізмів фінансування та розробка довгострокових стратегічних документів спрямовані на створення різноманітних і доступних можливостей для рухової активності. У цьому контексті важливо відходити від поняття «масового спорту» як залишку радянської концепції, замінивши його більш змістовними категоріями — регулярними заняттями фізичною культурою, аматорським спортом, рекреаційною активністю та всебічною підготовкою молоді у рамках інклюзивних і доступних систем. Відхід від вузького трактування «масового спорту» дозволить розглядати «спорт для всіх» («Sport for All») – міжнародний синонім, що підкреслює інклюзивність) ширше — як інструмент здоров'я, інтеграції громад і залучення всіх верств населення до активного способу життя.

В Положенні про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України №4 від 11.01.2006 року (втратив чинність на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України №1572 від 16.12.2019 року) масовий спорт визначено як систему організації та проведення спортивних заходів (змагань, розваг, ігор тощо) з масових видів рухової активності, засіб фізичного виховання.

Масовий спорт – це спорт для всіх, діяльність, спрямована на залучення широких верств населення до фізичної активності, ігор та змагань для зміцнення здоров'я, покращення фізичного стану та відпочинку, а не для досягнення високих спортивних рекордів. Його основна мета – забезпечення рухової активності під час дозвілля та підготовка до повсякденного життя, ключові характеристики – доступність та орієнтованість на всі верства населення, незалежно від віку, статі чи рівня підготовки.

На наш погляд, перелічені властивості масового спорту свідчать, що мова йде саме про заняття фізичними вправами: підтримка рухової активності на базових цінностях фізичної культури на безоплатній основі і для власного задоволення.

Якщо поставити питання який вид спорту є найскладнішим у світі? Футбол, не зважаючи на його популярність, "за складністю" перебуває на десятому місці. Єдиної офіційної відповіді щодо "найскладнішого виду спорту" не існує, адже така характеристика залежить від критеріїв (фізичні навантаження, техніка, координація, психологія, ризик). Але у спорті та наукових дослідженнях саме бокс найчастіше визнається найскладнішим видом спорту у світі, оскільки поєднує максимальні фізичні, технічні та психологічні навантаження разом із високим рівнем ризику. На другому місці опинився хокей, на третьому – американський футбол, далі в рейтингу розташувалися: баскетбол, реслінг, змішані єдиноборства, теніс, гімнастика, бейсбол/софтбол.

Сучасний спорт характеризується широким різноманіттям видів: від командних ігрових (футбол, баскетбол), індивідуальних атлетичних (біг, плавання), силових (важка атлетика, пауерліфтинг) до бойових мистецтв (карате, бокс), технічних (автоспорт, вітрильний спорт), інтелектуальних (шахи, Го), екстремальних (скейтбординг, паркур), а також художніх (гімнастика, танці). Їх можна класифікувати за Олімпійськими іграми, технічною складністю, ігровою формою, а також за наявністю фізичних обмежень (для людей з інвалідністю).

Логічним продовженням є аналіз популярності видів спорту. Якщо обирати найпопулярніший вид спорту у світі за кількістю прихильників та масштабами поширення, то сумнівів не виникає – це футбол із кількістю фанатів понад чотири мільярди людей. Але для власного гармонійного розвитку та фізичного руху вперед найбезпечнішими для здоров'я є: біг, плавання, їзда на велосипеді, бодібілдинг, усі види фітнесу.

Заняття саме цими видами спорту захистять від депресії, тривожності та стресів сучасного життя, чутливості до погодинних сюрпризів, зміцнять тіло та волю, а також забезпечать високий рівень емоційного задоволення.

Деякі автори займають позицію, що масовий спорт (спорт для всіх) разом з фізичною рекреацією представляють такі форми спортивних занять, які характеризуються мало інтенсивними та помірними фізичними навантаженнями, регулярним або нерегулярним характером занять в секціях або самостійно, не передбачають обов'язкової участі в змаганнях, які, по суті спрямовані на покращення стану здоров'я, фізичного та психічного самопочуття, зовнішності, а також на активний відпочинок і задоволення від спортивних розваг. Серед іншого, пропонується замість існуючого поняття «масовий спорт» використовувати поняття «оздоровчо-рекреаційний спорт», яке, на думку автора, чітко визначає його спрямованість на такі важливі соціальні функції як збереження, покращення здоров'я та відпочинок.

Масовий спорт потрібно розглядати в історичному аспекті і як суспільне явище.

З історичної точки зору це був прояв колективістської ідеології, один з засобів згуртування людей і як наслідок — збільшення можливості впливу на них, що було характерно для фашистської Німеччини, СРСР та сучасного Китаю.

Якщо розглядати масовий спорт в контексті суспільного явища, то це створення можливостей для різних верств населення заняттям масовою фізичною активністю, тобто заняттям фізичними вправами в контексті загальної культури. Саме розвиток масової фізичної активності є одним зі шляхів формування здорової нації. І в цьому випадку, на думку авторів, потрібно використовувати всі організаційні форми розвитку рухової активності різних верств населення, включаючи ДЮСШ, школи вищої спортивної майстерності і, безумовно, спортивні клуби як найбільш гнучку і адаптивну форму організації спортивної і масової рухової складової розвитку спорту і фізичної культури в Україні.

Так чи є масовий спорт в Україні і світі або це пережиток радянщини? Чи не треба проявити принциповість і голосно заявити, що масового спорту не існує, а є професійний і аматорський спорт, а також заняття фізичними вправами як елемент фізичної культури?

Для того, щоб прояснити відношення до цього питання та сформувати власну пропозицію автори статті вдалися до опитування на базі свого вищого навчального закладу спортивної освіти і науки Харківської державної академії фізичної культури, який підготував плеяду успішних фахівців сфери фізичної культури і спорту, відіграє одну з провідних ролей у визначенні стратегії удосконалення вищої фізичної освіти та вирішення ключових науково-методичних проблем спортивної науки.

Опитування на тему «Які види спорту Ви вважаєте масовими?» було проведено серед педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти вищого навчального закладу. За результатом опитування, у якому взяли участь 202 респонденти, переважна більшість респондентів вважають прикладами масових видів спорту: командні ігрові види спорту -183 відповіді, з яких обрали футбол – 163 респонденти, баскетбол – 94 респонденти, волейбол – 97 респондентів, хокей - 50 респондентів; індивідуальні атлетичні види спорту – 184 відповіді, з яких легку атлетику обрали 128 респондентів, плавання - 98, гімнастику – 74; бойові мистецтва та єдиноборства (бокс, дзюдо, карате, ММА, боротьбу) вважають масовими видами спорту 178 респондентів, силові види спорту (важка атлетика, бодібілдинг, пауерліфтинг) вважають масовими 171 респонденти; зимові види спорту (лижні гонки, біатлон, сноубординг, фігурне катання) обрали 174 респонденти; 119 респондентів вважають масовим видом спорту автоспорт, 134 респонденти - шахи, 103 респонденти - альпінізм, 118 респондентів - художню гімнастику. Також опитувані особи зазначали кікбоксинг, фітнес, йогу, тощо. З 202 респондентів лише 28 зазначили, що масовий вид спорту їм не відомий.

Результати проведеного опитування вказують на недостатнє розуміння респондентами змісту поняття «масовий спорт» і його відмежування від професійних форм спортивної діяльності.

Зазначені вище результати спонукали авторів знову звернутися до опитування, але поставити питання «Чи існує в Україні такий вид спорту як «масовий» з можливими результатами відповідей «так» або «ні». В разі обрання відповіді «так» в опитуванні пропонувалося привести приклад масового спорту в Україні.

За результатом повторно проведеного опитування 35,9% респондентів відповіли, що такий вид спорту як «масовий» в Україні не існує, а 64,1% респондентів вбачають наявність існування такого виду спорту в нашій державі. Серед прикладів масового виду спорту зазначалися футбол, легка атлетика, плавання, волейбол, баскетбол, лижний спорт, біг, фітнес, скандинавська ходьба, єдиноборства, шахи та шашки, тощо. При цьому безумовним лідером масового спорту в Україні визначали футбол, в якості приклада приводилися футбольні дворові команди, аматорські ліги, шкільні та студентські змагання.

Результати повторно проведеного опитування ще раз підкреслили відсутність у значної частини респондентів чіткого розуміння сутності масового спорту та його відмінностей від професійного спорту.

Термін «масовий» традиційно пов'язується з участю великої кількості людей і найчастіше використовується для позначення масових заходів. Водночас таке трактування не відображає повною мірою ідею залучення всіх верств населення до регулярної рухової активності, оскільки орієнтоване на масу як тимчасове, часто стихійне скупчення людей, об'єднаних спільними емоціями або ситуаційними інтересами. У політичній психології подібні форми визначаються як масова (колективна) поведінка, для якої характерне домінування емоційно-інстинктивних реакцій над усвідомленими й раціональними мотивами. Такий зміст поняття «масовий» істотно відрізняється від організованої, системної діяльності, що передбачає тривале та усвідомлене залучення населення до фізичної активності. У зв'язку з чим автори пропонують розглянути на законодавчому рівні заміну вказаного напрямку спорту на «аматорський» спорт.

Поступові зміни адміністративних механізмів, поява нових форматів спортивної активності та зміцнення ролі громад окреслюють рух до більш сучасної, гнучкої моделі аматорського спорту. Однак перед державою постало питання: наскільки чинні інституції справді здатні забезпечити ці сучасні цілі? Особливо гостро це стосувалося дитячого та юнацького спорту — фундаменту всієї системи підготовки та загальної рухової активності. Саме тому результати масштабного парламентського моніторингу у Комітеті Верховної Ради з питань молоді і спорту стали ключовою точкою відліку для осмислення реального стану ДЮСШ і спортивних клубів та визначення пріоритетів подальшої реформи.

Засідання Комітету Верховної Ради України з питань молоді і спорту, яке було проведено 16 жовтня 2025 року, стали однією з ключових подій в оцінці стану дитячо - юнацького спорту в Україні та визначенні напрямів його модернізації. Їх основою стали результати масштабного моніторингу ефективності реалізації статей 9 і 10 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», у якому взяли участь понад 15 263 респонденти, з них 11 210 батьків, 3 046 тренерів, 455 представників органів влади, а також представники федерацій, спортивних товариств і науковці. Такий масштаб дослідження дозволив уперше за останні роки отримати багатовимірну картину функціонування ДЮСШ та спортивних клубів.

Переважна більшість респондентів (64,6%) серед фахівців фізичної культури і спорту (викладачі, тренери) працюють в дитячо-юнацьких спортивних школах, що може свідчити про провідну роль саме цього типу закладів у системі фізичного виховання та/або залученості саме їх викладачів.

Одним із найважливіших висновків стало підтвердження високої якості тренерської роботи: 90% батьків повністю задоволені компетентністю тренерів, 65% відзначили «відмінну якість» тренувального процесу, ще 28% оцінили її як «добру».

Це свідчить про значний людський потенціал сфери, попри складні умови воєнного стану та хронічне недофінансування. Водночас батьки наголосили на суттєвому фінансовому навантаженні: більшість витрат на інвентар, участь у змаганнях і транспорт лягають саме на сім'ї вихованців.

Проблеми, озвучені тренерами та представниками органів влади, окреслили системний характер викликів. Тренери підкреслили низькі зарплати, відсутність мотиваційних механізмів, застарілість матеріально-технічної бази, а органи місцевого самоврядування — розрив між законодавчими вимогами та реальними можливостями громад, зокрема дефіцит профільних структур, недостатні бюджети та відсутність якісної координації між державою, федераціями та школами. При цьому представники органів місцевого самоврядування висловлювали думки щодо неприпустимості ліквідації ДЮСШ, бо саме ці заклади забезпечують необхідну інфраструктуру та кадрову спроможність для якісної підготовки спортсменів.

Респонденти одностайно вказали на критичний стан інфраструктури, особливо у малих та сільських громадах. Значна частина спортивних споруд не відповідає сучасним вимогам доступності й безпеки, що особливо відчутно в умовах воєнного стану. Водночас дослідження підтвердило високий попит на реформи: ДЮСШ, як і спортивні клуби, розглядаються як необхідні інституції, що мають розвиватися паралельно, але на основі чітко визначених стандартів і сучасної нормативної підтримки.

Учасники моніторингу наголошували на необхідності переходу від моделі, яка зосереджена переважно на підготовці спортивного резерву, до ширшої соціальної місії дитячого-юнацького спорту. Йдеться про залучення дітей до регулярної рухової активності, профілактику захворювань та зміцнення життєстійкості. Представники парламенту й Міністерства молоді та спорту підкреслювали, що сучасні європейські підходи розглядають спорт як звичну частину життя громади, а не лише як елемент системи спортивних досягнень.

Окремим акцентом моніторингу стало питання оновлення системи ДЮСШ, яка й сьогодні залишається нормативно складною та недостатньо гнучкою для сучасних потреб дітей і батьків. Учасники засідання Комітету ВР наголошували, що розвиток спортивних клубів — зокрема експеримент із запровадження клубної системи та створення понад 130 клубів в межах проєкту мультиспортивних клубів «АкТИвні», який підтримується Міністерством молоді та спорту, може стати ефективним доповненням діяльності ДЮСШ та розширити можливості для участі дітей у різних видах спорту.

При цьому в узагальненнях зазначено, що абстрагуючись від проблематики відсутності належного фінансування, застарілості матеріально-технічного оснащення та кадрових ресурсів, більшість батьків, а відповідно й їх діти, загалом висловлюють задоволення якістю тренувального процесу в ДЮСШ та педагогічними підходами викладацького складу.

Загалом узагальнення Комітету Верховної ради України з питань молоді і спорту та їх аналіз підтвердили: для розвитку дитячого та юнацького спорту необхідна консолідована державна політика, що забезпечує рівні можливості для участі, сучасну інфраструктуру, фінансову підтримку громад і чітку координацію між спортивними школами, клубами, федераціями та органами влади. Цей блок став суттєвим аргументом на користь оновлення законодавства й формування нової моделі, орієнтованої на доступність, якість та безпеку спортивного середовища для дітей і молоді. На засіданні Комітету ВРУ неодноразово наголошувалося, що саме ДЮСШ мають стати основою такої модернізованої моделі, але їм треба переходити від адміністративно-жорсткої до партнерської, гнучкої форми роботи. Тобто потрібно не прибирати ДЮСШ, а саме розвивати, адаптуючи їх до сучасних вимог. Спортивні школи мають запроваджувати диференційований підхід до юних спортсменів з різною інтенсивністю тренувань, впровадження модулів для новачків, інклюзивні заняття та програми раннього фізичного розвитку. Такий підхід дозволяє не звужувати функції ДЮСШ до «інструменту для чемпіонів», а зробити їх центрами спортивної активності громади.

24 грудня 2025 року Кабінет Міністрів України затвердив зміни до Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу від 05.11.2008 року (остання редакція 19.11.2025 року) з метою зробити діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл більш гнучкою, відповідною до реальних потреб громад та викликів сьогодення. Змінені підходи до формування штатного розпису спортивних закладів, зокрема визначення кількості ставок тренерів-викладачів, переглянуто кваліфікаційні вимоги до відповідних посад, а також розширено коло фахівців, які можуть бути залучені до роботи в дитячо-юнацьких спортивних школах.

У цьому контексті зростає роль закладів фахової вищої освіти у підготовці кадрів для сфери спортивної підготовки. Саме професійні тренери й фахівці з фізичної культури, які володіють спеціальними знаннями з педагогіки, вікової фізіології та методики тренувального процесу, здатні забезпечити ефективну організацію занять для дітей. Індивідуальний підхід, урахування рівня фізичного розвитку, стану здоров'я та мотиваційних особливостей кожної дитини є необхідною умовою запобігання перевантаженням і травматизму. Водночас створення сприятливого освітньо-тренувального середовища, яке поєднує підтримку, заохочення та можливості для самореалізації, дозволяє розкрити потенціал дитини й сприяє її гармонійному фізичному та особистісному розвитку.

Започаткування спільних програм ДЮСШ і федерацій — від тренерських курсів до спільних центрів підготовки, зростання ролі спортивних клубів, що доповнюють роботу шкіл, дозволяючи дітям обирати різні види спорту і форми зайнятості, відповідає загальноєвропейській логіці, де школа, клуб і громада діють у єдиному просторі, а не конкурують між собою.

Модернізація ДЮСШ сьогодні передбачає також розширення соціальної функції: створення комфортного середовища, доступного обладнання, психологічної підтримки дітей, можливостей для занять дітей з інвалідністю чи

внутрішньо переміщених осіб. Зміна акценту з «результату будь-якою ціною» на «здоров'я, регулярність та сталі навички» поступово сформує нову модель, де ДЮСШ стають центрами розвитку активного способу життя для широкого кола дітей, а не лише перспективних спортсменів. На сьогодні взяття курсу на ліквідацію ДЮСШ, а ні його розвиток, позбавить молоде покоління доступу до сфери спорту та розвитку фізичної культури як необхідної частини загальнодержавної культури. На сьогодні збільшується кількість тренерів жіночої статі, що також вимагає враховувати розвиток вказаної сфери у гендерному напрямку.

Оновлення державної політики у сфері спорту сьогодні має бути пов'язане з формуванням здорової, активної та згуртованої нації, в якій діють принципи прозорості процедур, підзвітності, чітких правил взаємодії між державою, спортивними федераціями, клубами та громадами. У сфері аматорського спорту це означає відмову від фрагментарних підходів та перехід до логіки, коли рішення щодо розвитку спортивної інфраструктури, фінансування чи програм активності ухвалюються відкрито, з участю місцевих спільнот і професійних організацій.

Важливою складовою нової моделі є інтеграція підходу «спорт для всіх», закріпленого в українському законодавстві й узгодженого зі стандартами ЄС. Аматорський спорт має бути визначений як доступна та інклюзивна сфера діяльності, у якій можуть брати участь громадяни будь-якого віку, рівня підготовки чи соціального статусу. Такий підхід передбачає відповідальність органів місцевої влади за створення можливостей для регулярної рухової активності — від сучасних майданчиків до локальних програм, клубів і партнерств із громадськими організаціями.

Сучасний розвиток аматорського спорту в Україні значною мірою має спиратися на активність громад та реалізацію програм для різних вікових груп — від дітей до людей поважного віку, — включно з вуличними фестивалями рухової активності, проєктами для сімей, ініціативами зі скандинавської ходьби, турнірами для школярів і молоді, а також інклюзивними спортивними заходами. Важливим є те, що ці програми не лише популяризують фізичну активність, а й забезпечують просту модель залучення населення: низький поріг входу, доступний формат, партнерство з місцевими клубами, закладами освіти й молодіжними просторами. У багатьох громадах саме такі ініціативи стали основою для формування сталої локальної спортивної екосистеми, яка працює поза межами традиційних інституцій та охоплює значно ширші групи населення.

Важливим інституційним кроком держави стало створення «Агенції учнівського, студентського та масового спорту України» — центральної установи, покликаної забезпечити єдину координацію розвитку рухової активності серед населення, а також підтримку шкільного, студентського та масового спорту. Її поява стала результатом реорганізації попередньої «Агенції масового спорту»: у 2025 році до її складу було приєднано Центр фізичного виховання та спорту учнів і студентів, що розширило сферу відповідальності установи та надало їй комплексний мандат. Таким чином, нова агенція є не паралельною структурою, а оновленою та інституційно підсиленою версією попередньої організації. Установа отримала завдання координувати програми фізкультурної активності, підтримувати мережу спортивних закладів, розвивати партнерства з громадами, федераціями та клубами, а також забезпечувати методичну й аналітичну підтримку регіонів. Її діяльність спрямована на посилення інклюзивності, залучення молоді, популяризацію здорового способу життя та формування сталої культури щоденної рухової активності.

Автори підтримують прагнення держави перейти від фрагментарного управління сферою спорту до системного, де всі напрями рухової активності — від шкільних занять до громадських ініціатив — розглядаються в єдиній політиці, але наголошують на необхідності відходити від понять «масового спорту».

Комплексність описаних процесів — від модернізації спортивних шкіл і розвитку клубних програм до оновлення законодавства та створення інституцій нового типу сприяло би вступу сфери фізичної культури і національного спорту у фазу глибокої змінності. Спортивна сфера крок за кроком має відходити від традиційних підходів і наближатися до моделі, у якій фізична активність є частиною повсякденного життя громад, а розвиток дітей і молоді розглядається як центральна цінність державної політики. У такій системі адаптивний спорт набуває нового змісту — як простір для розвитку дитини, зміцнення громади й підвищення якості життя кожної людини.

Неможливо оминути вплив військової агресії російської федерації проти України, яка суттєво позначилася на реалізації державної політики у спортивній галузі. У Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2030 року проаналізовано стан спортивної сфери в умовах воєнного стану, зокрема обмеження доступності масових форм рухової активності та діяльності дитячо-юнацького спорту. У документі наголошується, що воєнні дії призвели до скорочення фінансування, втрат кадрового потенціалу та руйнування спортивної інфраструктури, що істотно обмежує можливості організованих та системних занять фізичною культурою. Програма визначає відновлення умов для системної рухової активності населення, підтримку дітей і молоді, а також розвиток фізкультурно-спортивної реабілітації як пріоритетні напрями державної політики.

Протягом 2024–2025 років у сфері фізичної культури і спорту на національному рівні відбуваються інституційні зміни, які мають на меті оновлення підходів до розвитку аматорського спорту, учнівських і студентських спортивних програм, а також посилення координації між державними органами та спортивною спільнотою. Зазначені новації орієнтовані на розширення доступу до системної рухової активності, адаптацію спортивних програм до умов воєнного часу та реалізацію стратегічних завдань, визначених державною політикою у сфері фізичної культури і спорту.

Висновки. Проведене дослідження показало необхідність прискореної трансформації масового спорту та діяльності ДЮСШ в Україні — від централізованої радянської системи до сучасної моделі, орієнтованої на потреби людини, громади та відкриті форми участі в заняттях руховою активністю всіх верств населення. Зміни у законодавстві, посилення ролі місцевих ініціатив і нові підходи до управління формуватимуть умови, за яких аматорський спорт набуватиме ширшого соціального змісту, виходячи за межі підготовки спортивного резерву.

Аналіз викликів 2010–2020-х років підтвердив, що оновлення потребує як інфраструктура та кадрова політика, так і уявлення про зміст масового спорту, кардинальна зміна чинного законодавства, яке регулює фізичну культуру і

спорт, необхідність модернізації ДЮСШ, розвитку клубної системи та створення більш доступних і різноманітних можливостей для дітей і молоді, яка бажають займатися фізичною культурою та спортом.

Представлені останні державні ініціативи заслуговують на увагу, бо окреслюють перехід до європейських стандартів прозорості, інклюзивності та партнерства між державою і громадами, але відхід від «масовості» є викликом сьогодення та необхідною складовою розвитку спортивної галузі. У підсумку аматорський спорт в Україні має формувати середовище, де важливим стає не спортивний результат, а можливість кожної людини вести активний і здоровий спосіб життя.

Перспективи подальших досліджень. Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на оцінювання ефективності нових інституційних змін, вивчення практик громад у розвитку аматорського спорту та аналіз впливу реформ ДЮСШ і клубної системи на рівень рухової активності дітей і молоді.

Література

1. Вдосконалення системи фізичного виховання та спорту в контексті європейського розвитку : монографія / уклад. І. І. Маріонда, Е. М. Сивохоп, В. А. Товт та ін. ; за заг. ред. І. І. Маріонди. Ужгород : РІК-У, 2024. 250 с.
Режим доступу: https://komsport.rada.gov.ua/documents/sluhannja/77792.html

2. Гончар Г. Організація спортивно-масової та гурткової роботи // Наукові інновації та передові технології. 2025. № 1 (41). С. 755–762. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1(41)-755-762

3. Губа А. В., Рубан Л. А., Внукова Н. В., Єфіменко П. Б., Дармофал Е. А. Сучасна трансформація освіти та інноваційні підходи організації управління в реабілітаційній діяльності // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2022. Вип. 6 (151). С. 51–55. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.6(151).10.

4. Дутчак М. Парадигма оздоровчої рухової активності: теоретичне обгрунтування і практичне застосування / М. Дутчак // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. - 2015. - № 2. - С. 44-52. DOI: https://doi.org/10.32652/tmfvs.2015.2.44-52

5. Лаврут О. Школярі у фізкультурно-спортивному житті радянської України. Емінак. 2020. № 4. С. 143-152. : https://doi.org/10.33782/eminak2020.4(32).472

6. Приходько В. В. Спортивний регіон: теорія і практика: монографія. Дніпро: Інновація, 2024. 476 с.

7. Слюсаревський М. М. Маса як об'єкт соціально-психологічного пізнання: розпорошений стан і феномен сконцентрованості. Проблеми політичної психології. 2018. № 21(1). С. 3–29. DOI: https://doi.org/10.33120/popp.v21i1.42

8. Стороженко С. М., Ковтунова Л. Ю. Правові аспекти організаційно-управлінської діяльності у сфері фізичної культури і спорту : навчально-методичний посібник. Харків : ХДАФК, 2025. 160 с.

9. Товт В. А., Семаль Н. В., Сивохоп Е. М. Організація масових спортивних заходів і показових виступів : навчальний посібник. Ужгород : Бестпрінт, 2023. 142 с.

10. Carl, J., Bryant, A. S., Edwards, L. C. [et al.]. Physical literacy in Europe: The current state of implementation in research, practice, and policy. *Journal of Exercise Science & Fitness*. 2023. Vol. 21, No. 1. P. 165–176.
DOI: https://doi.org/10.1016/j.jesf.2022.12.003

11. Ivashchenko S. Historical process of development the mass physical culture theory in Ukraine // Physical Education and Sport Through the Centuries. 2020. Vol. 7, No. 2. С. 178–188. DOI: https://doi.org/10.2478/spes-2020-0014

12. Radovenchyk A. Physical culture and sports in Ukrainian history: Theoretical aspect // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. 2024. № 66. С. 207–215. DOI: https://doi.org/10.31909/26168812.2024-(66)-27

13. Rauch, R. L. et al. Sport system and policy in Ukraine // International Journal of Sport Policy and Politics. 2025. P. 1–18.DOI: https://doi.org/10.1080/19406940.2025.2599140

14. Shutieiev V., Shutieieva T., Yefremenko A., Nasonkina O., Marchenkov M. Mass student sport in domestic and foreign practice. Slobozhanskyi Herald of Science and Sport. 2017. № 4(60). С. 121–125.

15. Taran L., Okun D., Grynova T. Activities of the State Institute of Physical Culture of Ukraine and the Ukrainian Research Institute of Physical Culture in the 30-40 of the XX century // Slobozhanskyi Herald of Science and Sport. 2021. No. 5(85). P. 63–68. DOI: https://doi.org/10.15391/snsv.2021-5.009

16. Zhelezniak M., Ishchenko O., Kozina Zh., Pavlović R. Sport and physical activities: actual Ukraine's strategic narrative. Health, Sport, Rehabilitation. 2024. Vol. 10, № 3. С. 105–114. DOI: https://doi.org/10.58962/HSR.2024.10.3.105-114

References

1.Marionda, I. I., Syvokhop, E. M., Tovt, V. A. et al. (2024). Vdoskonalennia systemy fizychnoho vykhovannia ta sportu v konteksti yevropeiskoho rozvytku [Improvement of the system of physical education and sport in the context of European development]. Uzhhorod: RIK-U. 250 p. [in Ukrainian].

2.Honchar, H. (2025). Orhanizatsiia sportyvno-masovoi ta hurtkovoi roboty [Organization of sports-mass and club work]. Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii. No. 1(41). P. 755–762. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1(41)-755-762 [in Ukrainian].

3.Huba, A. V., Ruban, L. A., Vnukova, N. V., Yefimenko, P. B., Darmofal, E. A. (2022). Suchasna transformatsiia osvity ta innovatsiini pidkhody orhanizatsii upravlinnia v reabilitatsiinii diialnosti [Modern transformation of education and innovative approaches to management organization in rehabilitation activities]. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15. No. 6(151). P. 51–55. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.6(151).10 [in Ukrainian].

4.Dutchak, M. (2015). Paradyhma ozdorovchoi rukhovoi aktyvnosti: teoretychne obgruntuvannia i praktychne zastosuvannia [Paradigm of health-improving physical activity: theoretical foundations and practical application]. Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu. No. 2. P. 44–52. DOI: https://doi.org/10.32652/tmfvs.2015.2.44-52 [in Ukrainian].

5.Lavrut, O. (2020). Shkoliari u fizkulturno-sportyvnomu zhytti radianskoi Ukrainy [Schoolchildren in the physical culture and sports life of Soviet Ukraine]. Eminak. No. 4(32). P. 143–152. DOI: https://doi.org/10.33782/eminak2020.4(32).472 [in Ukrainian].

6.Prykhodko, V. V. (2024). Sportyvnyi rehion: teoriia i praktyka [Sports region: theory and practice] (Monograph). Dnipro: Innovatsiia. 476 p. [in Ukrainian].

7.Sliusarevskyi, M. M. (2018). Masa yak obiekt sotsialno-psykholohichnoho piznannia: rozporoshenyi stan i fenomen skoncentrovanosti [Mass as an object of socio-psychological cognition: dispersed state and the phenomenon of concentration]. Problemy politychnoi psykholohii. Vol. 21. No. 1. P. 3–29. DOI: https://doi.org/10.33120/popp.v21i1.42 [in Ukrainian].

8.Storozhenko, S. M., Kovtunova, L. Yu. (2025). Pravovi aspekty orhanizatsiino-upravlinskoi diialnosti u sferi fizychnoi kultury i sportu [Legal aspects of organizational and managerial activity in the field of physical culture and sport]. Kharkiv: Kharkiv State Academy of Physical Culture. 160 p. [in Ukrainian].

9.Tovt, V. A., Semal, N. V., Syvokhop, E. M. (2023). Orhanizatsiia masovykh sportyvnykh zakhodiv i pokazovykh vystupiv [Organization of mass sports events and demonstration performances]. Uzhhorod: Bestprint. 142 p. [in Ukrainian].

10. Carl, J., Bryant, A. S., Edwards, L. C. et al. (2023). Physical literacy in Europe: The current state of implementation in research, practice, and policy. Journal of Exercise Science & Fitness. Vol. 21. No. 1. P. 165–176. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jesf.2022.12.003

11. Ivashchenko, S. (2020). Historical process of development of the mass physical culture theory in Ukraine. Physical Education and Sport Through the Centuries. Vol. 7. No. 2. P. 178–188. DOI: https://doi.org/10.2478/spes-2020-0014

12. Radovenchyk, A. (2024). Physical culture and sports in Ukrainian history: theoretical aspect. Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Pedahohichni nauky. No. 66. P. 207–215. DOI: https://doi.org/10.31909/26168812.2024-(66)-27 [in Ukrainian].

13. Rauch, R. L. et al. (2025). Sport system and policy in Ukraine. International Journal of Sport Policy and Politics. P. 1–18. DOI: https://doi.org/10.1080/19406940.2025.2599140

14. Shutieiev, V., Shutieieva, T., Yefremenko, A., Nasonkina, O., Marchenkov, M. (2017). Mass student sport in domestic and foreign practice. Slobozhanskyi Herald of Science and Sport. No. 4(60). P. 121–125. DOI: https://doi.org/10.15391/snsv.2017-4.021 [in Ukrainian].

15. Taran, L., Okun, D., Grynova, T. (2021). Activities of the State Institute of Physical Culture of Ukraine and the Ukrainian Research Institute of Physical Culture in the 30–40s of the 20th century. Slobozhanskyi Herald of Science and Sport. No. 5(85). P. 63–68. DOI: https://doi.org/10.15391/snsv.2021-5.009 [in Ukrainian].

16. Zhelezniak, M., Ishchenko, O., Kozina, Zh., Pavlović, R. (2024). Sport and physical activities: actual Ukraine's strategic narrative. Health, Sport, Rehabilitation. Vol. 10. No. 3. P. 105–114. DOI: https://doi.org/10.58962/HSR.2024.10.3.105-114

Стаття надійшла до редакції / Received 11.05.2026
Прийнята до друку / Accepted 19.05.2026
Опубліковано / Published 29.05.2026

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.05(205).28

Торгачов Є.І.
аспірант кафедри теорії та методики фізичного виховання
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна
https://orcid.org/0009-0002-1138-5551

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ ШКОЛЯРІВ ЯК ОСНОВА КОНЦЕПЦІЇ БІОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Мета дослідження – систематизувати психофізіологічні механізми розвитку витривалості школярів і обґрунтувати їх роль як теоретичного фундаменту концепції біологічно орієнтованого фізичного виховання. У роботі застосовано методи теоретичного аналізу наукової літератури, системного підходу та порівняльного синтезу даних з фізіології, основ нейронаук та педагогіки фізичного виховання.

Розроблено багаторівневу класифікацію психофізіологічних механізмів витривалості, що охоплює шість ієрархічних рівнів: енергетичний, нейрорегуляторний, серцево-судинний, м'язово-периферичний, психологічний та гормонально-метаболічний. Для кожного вікового етапу шкільного онтогенезу (6-17 років) визначено сенситивні механізми та відповідні педагогічні пріоритети.

Результати дослідження засвідчують, що концепція біологічно орієнтованого фізичного виховання, заснована на знаннях про психофізіологічні механізми витривалості та сенситивні періоди розвитку школярів, дозволяє суттєво підвищити ефективність уроків фізичної культури без надмірного стресового навантаження на організм дитини.

***Ключові слова**: фізичне виховання; витривалість; школярі; біологічно орієнтоване фізичне виховання; біологічний вік.*

Yevhenii Torhachov. Psychophysiological mechanisms of endurance development in school-age children as the foundation of biologically-oriented physical education. *Endurance is a leading physical quality that determines not*